

Батьківщина — це ймення, це слово,
і сильне воно, сильніше за заклинання
з вуст мага, що йому підкоряється дух!

Чарлз Дікенс

I

Йондо, Пусан, Корея

Історія підвела нас, але нічого не вдієш.
На рубежі минулого століття один немолодий рибалка з дружиною вирішили пустити у свій дім пожильців, щоб мати більше грошей. Вони обоє народилися й виростили в рибальському селі Йондо — острівці завширшки п'ять миль неподалік портового міста Пусану. За час їхнього тривалого шлюбу дружина народила трьох синів, але вижив тільки Хуні, найстарший і найслабший. Хуні народився із «заячою губою» і кривою ступнею, однак був наділений дужими плечима, кремезною будовою і золотистою шкірою. Навіть підрісши й подорослішавши, він зберіг лагідний, розсудливий темперамент, який мав дитиною. Коли затуляв свій незугарний рот руками, як робив за звичкою, зустрічаючись із незнайомими людьми, Хуні ставав схожий на свого вродливого батька — вони обидва мали однакові великі усміхнені очі. Чорні брови прикрашали його широке чоло, з якого через постійну роботу надворі не сходила за смага. Як і його батьки, Хуні не був схильний тараторити, і дехто помилково сприймав його нездатність швидко говорити за хибу розуму, але він її не мав.

1910 року, коли Хуні було двадцять сім, Японія анексувала Корею. Рибалка і його дружина, ощадливі й працелюбні селяни, постановили собі не зважати на некомпетентних аристократів і корумпованих лідерів країни, які віддали свій народ у руки крадіїв. Коли вартість оренди їхнього будинку знову зросла, подружжя переїхало з кімнати в сіни біля кухні, щоб узяти більше пожильців.

Дерев'яний будинок, який вони орендували тридцять із гаком років, був невеликий, менш ніж п'ятдесят квадратних метрів. Розсувні паперові двері ділили внутрішнє приміщення на три затишні кімнати, а дірявий трав'яний дах рибалка самотужки змінив на

рудувату глиняну черепицю, без жодного відшкодування від власника будинку, який розкошував у пусанському маєтку. Згодом кухню перенесли в городик, щоб умістити більші казани й додаткові переставні обідні столики, які висіли на гачках уздовж побіленої вапном кам'яної стіни.

На вимогу батька Хуні навчився в сільського вчителя писати і читати корейською і японською досить добре, щоб мати змогу вести бухгалтерію їхнього пансіону і додавати числа в умі — так його не зможуть обдурити на ринку. Коли він опанував цю науку, батьки забрали його зі школи. Підлітком Хуні працював майже так само добре, як удвічі старший за нього сильний чоловік з обома здоровими ногами. Він мав золоті руки і міг носити великі вантажі, але ті бігати, ні швидко ходити був не здатен. І Хуні, і його батька знали в селі як чоловіків, які ніколи не брали до рота ні краплі вина. Рибалка і його дружина виростили свого єдиного сина-каліку проникливим і старанним, не знаючи, хто подбає про нього, коли їх не стане.

Якби чоловікові й дружині було можливо мати одне серце, ним був би Хуні. Інших двох синів вони втратили: наймолодший захворів на кір, а середульшого, неробу, в нещасливому випадку проштрикнув рогами бик. Окрім як у школу й на ринок, батьки малого Хуні з дому не відпускали, а коли виріс, він і сам не міг нікуди ходити, бо мусив допомагати по господарству. Батькам було несила ні в чому йому відмовити, але вони любили його достатньо, щоб не здувати з нього порошок. Селяни знали, що розбещений син завдає сім'ї більшої шкоди, ніж неживий, і стримувалися, стараючись не дуже йому догоджати.

Іншим сім'ям у тих краях не пощастило мати стільки розважливості, і, як це стається в країнах, розорених злодіями або природою, слабкі — старі, вдови та сироти — потерпали на колонізованому острові як ніколи. На кожне господарство, здатне прогледувати ще одну людину, припадали десятки нещасних, згодних працювати цілий день за миску ячмінної каші.

Навесні 1911 року, через два тижні після того, як Хуні виповнилося двадцять вісім, до його матері прийшла червоношока сваха.

Мати Хуні повела гостю на кухню вглибині будинку; їм довелося вести розмову стишеними голосами — у передніх кімнатах відпочивали пожилці. Стояв пізній ранок, і ті з них, що рибалили

вночі, доїли свою гарячу вечерю, помилися й лягли спати. Мати Хуні налила свасі чашку холодного ячмінного чаю, але від роботи не відірвалася.

Певна річ, жінка розуміла, по що прийшла сваха, але не знала, що сказати. Хуні ніколи не просив батьків про наречену. Вони й подумати не могли, що якась порядна сім'я віддасть доньку за чоловіка з такими каліцтвами, бо ж ті неодмінно передадуться наступним поколінням. Вона ніколи не бачила, щоб її син розмовляв із дівчиною. Більшість дівчат у селі на нього навіть не дивилися, а Хуні був досить мудрий, щоб не хотіти того, чого не міг мати, — кожен пересічний селянин перейняв таке ставлення до свого життя і того, що йому було дозволено прагнути.

Кумедне маленьке личко свахи було пухке й рожеве, чорні проникливі очі світилися розумом, і вона пильнувала казати тільки приемні слова. Жінка облизала губи, наче їй хотілося пити; мати Хуні відчула, що вона спостерігає за нею й оглядає кожну деталь у їхньому домі, змірюючи кухню досвідченим оком.

Однак самій свасі було дуже важко зрозуміти матір Хуні, мовчазну жінку, яка працювала від рання до смеркання, поралочись з усім, що треба було зробити того дня і наступного. Вона рідко ходила на ринок, бо не мала часу на порожні балачки, і на закупи відправляла замість себе сина. Доки сваха говорила, губи матері Хуні залишалися нерухомі, наче важкий сосновий стіл, за яким вона нарізала редьку дайкон.

Сваха перейшла до суті справи першою. Певно що Хуні не пощастило з губою і кривою ногою, але він явно хороший хлопець — освічений і дужий, наче пара волів. Їй поталанило мати такого хорошого сина, сказала сваха. Вона заходила сварити власних дітей: жоден із хлопців не був схильний ні до науки, ні до торгівлі, але вони не такі вже й погані. Її донька вийшла заміж надто рано й живе надто далеко. Всі вдало поодружувалися, сказала сваха, але її сини ледачі. Не такі, як Хуні. Закінчивши промову, сваха зупинила погляд на жінці з оливковою шкірою, лице якої залишалося нерухомим і не виказувало ніякого зацікавлення.

Мати Хуні не підводила голови, впевнено орудуючи гострим ножем, — кожен кубик редьки був рівний, такий самий, як решта. Коли на дошці для нарізання утворилася велика гірка білих кубиків, вона перекинула їх у миску одним точним рухом. Жінка з такою

уважністю дослухалася до слів свахи, що боялася затруситися від нервів.

Перш ніж увійти в дім, сваха обійшла його по периметру, щоб оцінити фінансову ситуацію сім'ї. Виглядало на те, що плітки про стабільний добробут були правдиві. На городику біля кухні дайкон, великий і важкий завдяки раннім весняним дощам, уже можна було висмикувати з брунатої землі. Риба й кальмари висіли на шворці, висихаючи на мереживному весняному сонці. Біля нужника в чистій загородці, зробленій з місцевого каміння й цементу, стояло троє чорних свиней. Сваха нарахувала сім курок і півня у дворі. В середині будинку заможність родини була ще помітніша.

У кухні стосики мисок для супу й рису височіли на вмiло придаштованих полицях, а з низьких кухонних балок звисали коси часнику й перцю. У кутку, біля вмивальної чаші, стояв величезний плетений кошик, повний нещодавно викопаної картоплі. Заспокійливий аромат ячменю й проса, що варилися в чорному казанку, виповнював маленький будинок.

Задоволена добробутом пансіону в країні, яка ставала дедалі біднішою, сваха була певна, що навіть Хуні міг би мати здорову дружину, тож не відступила від свого наміру.

Пропонована дівчина була з протилежного краю острова, за густими лісами. Її батько, фермер, який орендував землю, став одним із багатьох, хто втратив її через нещодавній переділ землі колоніальним урядом. Відівець, якого доля покарала чотирма доньками і відсутністю сина, не мав ніяких харчів, крім того, що міг зібрати в лісі, риби, яку не вдалося продати, та рідкісних дарунків від так само вбогих сусідів. Бувши порядним чоловіком, батько слізно попросив сваху знайти наречених для його незаміжніх доньок, бо незайманкам краще вийти заміж хоч за когось, ніж старцювати в пошуках їжі в часи, коли навколо чимало голодних, а невинність має велику цінність. Майбутню наречену — Янджін, наймолодшу з чотирьох доньок — видати заміж було найлегше: вона була надто юна, щоб нарікати, і їй діставалося найменше їжі.

Янджін — п'ятнадцятирічна дівчина, лагідна й слухняна, наче новонароджене телятко, сказала сваха.

— Певна річ, ніякого посагу, і, звісно, батько не може очікувати ніяких особливих подарунків. Може, кілька курок-несучок, відріз

бавовни для сестер Янджін, шість чи сім мішків проса, щоб їм було чим прохарчуватися взимку.

Не чуючи ніякого протесту щодо переліку подарунків, сваха осміліла:

— Може, козу. Чи порося. Сім'я така бідна, і вартість викупу нареченої так сильно зменшилася. Ніяких прикрас дівчині не знадобиться, — жінка стиха пирхнула сміхом.

Змахнувши товстим зап'ястям, мати Хуні посипала редьку морською сіллю. Сваха ніколи в житті не здогадалася б, як сильно жінка зосереджувалася й обдумувала, чого саме хотіла її гостя. Вона все віддала б, щоб осилити заявлену вартість викупу, з подивом виявивши, що в її душі почали поставати нові сподівання і надії, але її лице залишалось зосередженим, байдужим; однак сваху так просто не обдуриш.

— Як багато я віддала б за те, щоб мати внука, — вела далі сваха, переходячи до кінцевої частини свого плану і вдивляючись у зморшкувате, засмагле лице власниці пансіону. — Я маю внучку, а от внука — ні, до того ж та дівчинка так багато плаче. Пригадую, як тримала на руках свого першого сина, коли він був малюком. Яка я була щаслива! Він був білий, наче свіжі рисові пампушки на Новий рік, — м'який і пружний, мов тепле тісто. Такий апетитний, що аж тягне вкусити. А тепер він перетворився на просто великого остолопа, — додала вона, відчуваючи потребу пожалітися після вихвалень.

Мати Хуні нарешті всміхнулася, бо цей образ постав напрочуд яскраво й у її пам'яті. Якій старій жінці не захочеться потримати на руках свого внука, коли сама думка про таке до приходу свахи була неможлива? Вона стиснула зуби, щоб заспокоїтися, взяла до рук миску і потрусила нею, рівномірно розподіляючи сіль.

— У дівчини гарне лице. Без слідів від віспи. Вона добре вихована і слухається батька й сестер. І не надто темношкіра. Невелика, але має сильні руки. Їй треба буде набрати вагу, але це зрозуміло. В її сім'ї великі труднощі, — сваха всміхнулася, глянувши на кошик картоплі в кутку, наче натякаючи, що тут дівчина матиме вдосталь їжі.

Мати Хуні поставила миску на стіл й обернулася до гості.

— Я поговорю з чоловіком і сином. На козу чи порося в нас грошей немає. Можливо, зможемо надіслати бавовни або шерсті і ще дещо на зиму. Треба буде порадитися.

Наречений і наречена зустрілися в день весілля, і Янджін не злякалася його обличчя. В їхньому селі троє людей мали таку ваду. Вона бачила худобу й свиней із таким самим каліцтвом. Одна дівчина, яка жила неподалік, мала схожий на полуницю нарід між носом і «заячою губою», й інші діти дражнили її Полуницею, але вона не була проти цього імені. Коли батько Янджін повідомив, що її чоловік буде схожий на Полуницю, але ще й матиме криву ногу, вона не заплакала. Він похвалив її за покірність.

Весілля Хуні та Янджін було таке скромне, що якби сім'я не пригостила сусідів полиновими булочками, їх звинуватили б у скупердяйстві. Навіть пожильці були вражені, коли наступного ранку молода дружина принесла їм їжу.

Завагітнівши, Янджін хвилювалася, що її дитя народиться з такими самими каліцтвами, як у Хуні. Її перший син народився із «заячою губою», але мав здорові ноги. Хуні і його батьки не засмутилися, коли повитуха показала їм малюка. «Тебе це гнітить?» — запитав дружину Хуні, й вона сказала, що ні, бо її це й справді не гнітило. Наодинці зі своїм первістком Янджін проводила вказівним пальцем по губах немовляти і цілувала їх. Вона нікого так не любила, як свого сина. Через сім тижнів він помер від гарячки. Її друга дитина мала бездоганне лице і здорові ноги, але теж померла, не доживши до ста днів, від гарячки й діареї. Сестри Янджін, досі незаміжні, вважали, що в усьому винна нестача молока, і порадили їй сходити до шамана. Хуні та його батьки не схвалили цю ідею, але Янджін сходила, не сказавши їм, коли завагітніла втретє. Проте під час вагітності мала якесь дивне відчуття і змиралася з думкою, що й ця дитина може померти. Так і сталося — через віспу.

Її свекруха ходила до травника і запарювала їй цілющі чаї. Янджін випивала все до краплі й перепрошувала за великі витрати. Після кожних пологів Хуні ходив на ринок і купував дружині водорості на суп, який мав би загоїти її лоно; після кожної дитячої смерті він приносив їй ще теплі солодкі рисові булочки: «Ти маєш істи. Маєш відновити сили».

Через три роки після їхнього одруження помер батько Хуні, а через кілька місяців — і його дружина. Свекор і свекруха Янджін ніколи не відмовляли їй ні в їжі, ні в одязі. Ніхто її не бив і не сварив, хоч їй і не вдалося подарувати їм живого онука.

Врешті Янджін народила Санджу, четверту дитину і єдину дівчинку, і та росла здоровою. Коли їй виповнилося три роки, батьки перестали вночі раз за разом підходити до її матрацика і перевіряти, чи маленьке тільце, що лежить поруч них, усе ще дихає. Хуні робив для доньки ляльок із кукурудзяних качанів і купував їй солодощі за виділені собі на тютюн гроші; вони щоразу їли всі вгрьох, хоч пожильцям і хотілося, щоб Хуні їв із ними. Він любив свою дитину так, як батьки любили його самого, але виявив, що ні в чому не може їй відмовити. Санджа була звичайною на вигляд дівчиною, веселою й розумною, але в очах свого батька вона була красунею, і він милувався її бездоганністю. Небагато батьків у цьому світі так леліяли своїх доньок, як Хуні, що, здавалося, жив, прагнучи викликати у своєї дитини усмішку.

Тієї зими, коли Санджі виповнилося тринадцять, Хуні тихо помер від туберкульозу. На його похороні Янджін і її донька були невітшні. Наступного ранку молода вдова встала з постелі й повернулася до роботи.